

2013 VERKSAMHETSPLAN

GEMENSAMT

Utgångsläge i december 2012

- Upplandsstiftelsens¹ profil och prioriteringar ligger fast. Särskild vikt ska alltså läggas på naturvård, folkhälsoarbete genom friluftsliv samt målgruppen barn och ungdom.
- Medlemmarnas ekonomiska bidrag för 2013 är enligt stämmans beslut 22,28 kr/invånare den sista december 2011 från alla kommunerna och landstinget plus 1,5 procents uppräknings.
- EU:s program som Life, Östersjöprogrammet och Central Baltic ger möjligt att söka projektmedel. Landsbygdsprogrammet har väsentligt mer resurser nu än under tidigare programperiod och en inriktning som ger större möjligheter till projekt inom naturvård. Fyra Leader-områden berör länet.
- Statliga projektmedel för vattenvård och för lokala naturvårdsprojekt kan sökas av kommunerna. Stiftelsen bistår i arbetet och är delaktig i många av projekten.
- De investeringar som görs i Rullands camping och Gräsöbadens camping ska i allt väsentligt vara kostnadsneutrala för stiftelsen. Rullands camping drivs av stiftelsen under 2013 och arrenderas sedan ut.

Inriktning under 2013

Folkhälsa – friluftsliv

- Arbetet med **folkhälsa** fortsätter i ökad omfattning med syfte att fler ska vistas i naturen och röra sig mer. Särskilda åtgärder planeras för personer med funktionsnedsättning.
- Verksamheten **Smultronställen i naturen** drivs vidare med satsningar på information, hemsida och anpassad förvaltning av stiftelsens områden. Arbetet med guideverksamhet och samordnade utflyktskalendrier fortsätter.
- Vi arbetar för att utveckla våra **utflyktstips** till naturen med hjälp av foldrar, hemsida och genom appen Naturtipset med målet att utveckla Sveriges bästa informationsnav för besöksmål i naturen.
- Stiftelsen fortsätter att ha en person stationerad på **Biotopia** för information om hela länets natur, smultronställen, friluftsliv och leder.
- Vi samarbetar tätt med kommuner och ideella föreningar för att utveckla smultronställen och förutsättningar för friluftsliv.

- Stiftelsens **hemsida** ska översättas till engelska. Hemsidan och appen Naturtipset uppdateras kontinuerligt.

Barn och ungdom

- **Naturskola** finns nu i sju kommuner i och med att Tierps kommun och Knivsta kommun i samverkan med stiftelsen startat naturskola. Målet är att sådan verksamhet ska finnas i alla länets kommuner. Läger och naturskola på Rävsten utvecklas ytterligare.

Naturvård

- Samarbetet med **Världsnaturfonden WWF** utvecklas vidare. Det tidigare samarbetsområdet i Norra Roslagen har utsetts till ett av tre landskap i Sverige där Världsnaturfonden WWF vill satsa på att förstärka naturvärdena i landskapet.
- Ett nytt samarbetsavtal med ägarna till Untra kraftstation, **Fortum AB**, har undertecknats och drivs fram t.o.m. 2015. Syftet med projektet är att bevara och utveckla biologisk mångfald utmed Dalälven. Arbetet stöds av Naturskyddsföreningen. Totalt tillfaller drygt 2,6 miljoner kr stiftelsens naturvårdsarbete.
- Ett samarbete har inletts med **Naturskyddsföreningen**. Syftet att stärka och utveckla populationen av den starkt utrotningshotade vittryggiga hackspetten. Insatsen är en viktig del i det nationella arbetet där nedre Dalälven är ett av två prioriterade områden för utplantering av uggfåglar.
- **Restaureringsstöd** via EU:s Jordbruksprogram söks för flera planerade insatser i stiftelsens objekt och projekt.
- En treårig satsning med syftet att minska tillrinningen av närsalter till Östersjön samt att bevara biologisk mångfald i **ängs- och hagmarkslandskapet** genomförs under 2011–2013. Det är en fortsättning av det tidigare samarbetet mellan Världsnaturfonden WWF och ett antal organisationer runt Östersjön, bl.a. från baltstaterna, Finland och Ryssland. Upplandsstiftelsen deltar i ledningen av projektet.
- Upplandsstiftelsen har beviljats ca 7,5 miljoner kronor från Central Baltic Interreg IV A för åren 2011–2013. Syftet med arbetet är att visa metoder för djurhållning som **minskar avrinning av närsalter till Östersjön** samt ökar biologisk mångfald. Projektet drivs i samverkan med organisationer från Estland och Lettland.
- Via finansiering från bl.a. Hav- och vattenmyndigheten samverkar Upplandsstiftelsen med Sportfiskarna för att förbättra förutsättningarna

¹ Upplandsstiftelsen förkortas "stiftelsen" i den löpande texten.

- för **fiskreproduktion i kustmiljöerna**. Sammantaget tillförs 760 tkr arbetet i länet.
- Upplandsstiftelsen ingår i det omfattande **Life-projektet Mälarens inre skärgård** med planerade åtgärder i tre Mälarnära områden. Stiftelsens budget är 2,8 miljoner kronor över en femårsperiod varav 75 % kommer från Life Nature.
  - Naturvårdsarbetet fortsätter i övrigt att hålla en hög nivå med många olika projekt för att **stärka den biologiska mångfalden** i länet. Samarbetet med kommunerna stärks inte minst i de naturvårdsprojekt som erhåller medel från den statliga satsningen på lokala naturvårdsprojekt (LONA) och vattenvård (LOVA).
  - Upplandsstiftelsens arbete med **områdesskydd och förvaltning** koncentreras mot lokala och regionala insatser med betydelse för både naturvård och friluftsliv. Flera kommuner deltar i arbetet.
  - Översynen av stiftelsens **fastighetsbestånd** och arrendeavtal fortsätter för att effektivisera fastighetsförvaltningen och marknadsanpassa ekonomin.

NATUROMRÅDEN OCH ANLÄGGNINGAR

Naturområden

Stiftelsen förvaltar 38 naturområden varav 22 är naturreservat. De ska präglas av god skötsel så att såväl besökare som den biologiska mångfalden gynnas. Ytterligare värdefulla natur- och friluftsområden planeras bli införlivade i stiftelsens förvaltning under året.

Det EU finansierade Life-projektet Mälarens Inre Skärgård medför extra resurser för arbete med restaureringsinsatser, tillgänglighet och information i Kalmarnäs, Wik och Norra Björkfjärden. De särskilda medel som finns inom åtgärdsprogrammen för hotade arter utnyttjas för att gynna hotade arter som finns i stiftelsens områden. Vi har sökt och beviljats omfattande resurser av Jordbruksverket för restaurering av biologiskt rika kulturmarker. Drygt 10 av stiftelsens objekt ingår i arbetet.

Samarbetet med Fortum AB i Dalälvsområdet innebär att betydande resurser förs till stiftelsens naturreservat Bredforsen. Arbetet med att ställa i ordning fler smultronställen fortsätter. För att göra naturområdena ännu mer besöksvänliga pågår ett fortlöpande arbete med att utveckla och förbättra informationen, få tydligare stigmarkering och vägvisning samt rustning av eldstäder, spänger, fågeltorn m.m.

Nedan anges några av de mer omfattande planerings-, skötsel- och vårdåtgärder som ska göras under året inom stiftelsens områden.

- *Bredforsen*. Fortsatt skötsel genom röjningar och bete av de 50 ha naturbetesmarker som restaurerats de senaste åren. Restaurering av yt-

terligare 30 ha älvängar på Gässön påbörjas. Åtgärder genomförs för att förbättra miljöer för strömlevande fisk.

- *Broborg*. Fornborg med omgivande betesmarker. Skötsel av betesmarker, utveckling av information och tillgänglighet genomförs i samverkan mellan stiftelsen och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Fageruddsåsen*. Naturreservat som utvecklas och förvaltas i samverkan mellan stiftelsen och Enköpings kommun. Informationstavlor och parkeringsplats ordnas.
- *Granåsen*. Naturreservat som stiftelsen förvaltar i samverkan med Håbo kommun. Fortsatta åtgärder görs för att området ska bli än mer attraktivt och tillgängligt för besökare, bl.a. för barngrupper. En handikappanpassad stigslinga och en naturstig färdigställs.
- *Gräsö gård*. Ett informationscenter uppförs vid parkeringen till Gräsö gård. Information om naturreservatet och kulturmarker på Gräsö. Naturvårdshuggningar och röjningar genomförs för att utveckla skogs- och hagmarksbeten.
- *Gräsöbaden*. En del av hagmarken restaureras med stöd från Landsbygdsprogrammet. Västerbystigen helrenoveras med nya informationsskyltar inom ett LONA-projekt.
- *Grönlundsbacken*. Kulturhistoriskt intressant område där betesmarker, information och tillgänglighet utvecklas. Samverkan mellan stiftelsen och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Härjarö*. Röjningar genomförs längs stigar och ekar huggs fram.
- *Kallriga*. Åtgärder görs för att gynna fiskreproduktion.
- *Kalmarnäs*. Kulturmarker restaureras inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård. Naturskoleverksamheten i reservatet fortsätter i samverkan med naturskolan och skolor i Håbo kommun. För att förbättra tillgängligheten kommer marken att hårdgöras kring ett handikappanpassat grillbord och en eldstad.
- *Ledskär*. Renoveringen av ledskärsstugan, Sveriges andra fågelstation från 1950-talet blir klar. Stugan är belägen på Ledskärsängarna, ett av länets rikaste fågelområden, och den kommer att vara tillgänglig för allmänheten. Invigning planeras till våren.
- *Lingnåre kulturresevat*. Fortsatt röjning och bete i de två nya hagar som restaurerats. En traditionell gårdesgård byggs kring den vikingatida boplatsen och betesmarkerna vid informationsladan. Arbetet sker i samverkan med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Norra Björkfjärden*. Åtgärder för biologisk mångfald samt satsning på information och tillgänglighet inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård.

Kanotlederna är Tämnaån, Kolarmoraån och Fyrisån. Stiftelsen förvaltar 38 områden på uppdrag, som ägare eller som arrendator. De områden som stiftelsen äger helt eller delar av är: Båtforstorpet, Bredforsens naturreservat, Källarberget, Lingnåre kulturreservat, Ängskärs naturreservat, Skaten-Rångsen naturreservat, Kallriga naturreservat, Rävsten, Oxhagens naturreservat, Gåsholmens naturreservat, Långnäsets naturreservat, Ola skifte naturreservat, Pansaruddens naturreservat, Torslundagropen, Fageruddsåsens naturreservat, Kalmarnäslandets naturreservat, Härjarö naturreservat och Norra Björkfjärdens naturreservat.

- *Rävsten*. Kulturmarkerna hålls öppna genom slåtter och bete av både får och nöt. Natur- & Teknikskolan utvecklar undervisningen i skötsel av kulturlandskapet. Renovering av stängsel.
- *Strömarbadet*. Naturbad som utvecklas och sköts genom samverkan mellan stiftelsen, Strömarens naturförening och Tierps kommun.
- *Torslundagropen*. Naturreservat som har ställts i ordning för besökare med informationstavla, stig och fikabord. Röjning genomförs för att hålla området öppet. Särskilda insatser planeras för ortolansparv och backsvala.
- *Tvärnö*. Restaureringen av skogsbeten och hagmarker fortsätter.
- *Wik naturpark*. Stiftelsen fortsätter att sköta kulturmarkerna med bete och slåtter samt att utveckla området för besökare. Nya informationstavlor och ny folder tas fram inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård.
- *Wik strandäng*. Intill den nyrestaurerade strandängen har en utsiktsplattform uppförts. Ängen betas och information om strandängens fåglar m.m. sätts upp.
- *Ångskär*. Fårbete och skötsel av strandängarna på Slåtholmen fortsätter.

Leder

- *Upplandsleden*. Längs Upplandsleden finns ett stort antal spänger, vindskydd, eldstäder, broar och informationsstavlor. En inventering av dessa anordningar slutförs under året och ett program för upprustning och utveckling tas fram. Syftet är att göra leden ännu bättre och locka ut fler att vandra. Vi arbetar med att göra en anslutningsled längs Pinglaström mellan Alsike och Lunsentorpet samt i ett LONA-projekt förbinda Upplandsleden med Kyrkstigen i Gysinge och Gästrikeleden. Upplandsledens dag kommer att arrangeras i början av hösten. I samverkan mellan stiftelsen, Biotopia och Uppsala kommun planeras ett projekt för att ta ut skolklasser på vandring på Upplandsleden.
- *Kanotlederna*. Vi kommer att planera och utveckla kanotleden i Fyrisån tillsammans med Uppsala kommun, inventera möjligheten att utveckla Lilla Färnåsets paddelled i Dalälven i Älvkareleby kommun och ta fram en skötselplan för kanotleden i Tämnarån mellan Tierp och Strömsberg.

Byggnader och anläggningar

Stiftelsens anläggningar ska underhållas kontinuerligt och planmässigt. Syftet är att erbjuda attraktiva anläggningar till alla besökare.

Här tas inte upp det ganska omfattande löpande arbetet med underhåll av byggnader och anläggningar. Dessa åtgärder beskrivs i budget och syftar

till väl fungerande anläggningar och kapitalsäkring. I investeringsbudgeten preciseras satsningarna under året.

- *Rullsands havsbad och camping*. Hela campingområdet med stugby har totalrenoverats och kompletterats under åren 2011 till 2012 till en modern camping- och konferensanläggning. Återstår bättre vägvisning och isolering av "paviljongen" till konferensutrymme. Stiftelsen driver havsbadet och campingplatsen under 2013, varefter den arrenderas ut.
- *Rävstens stugby*. Nytt toalettssystem för stugorna börjar detaljplaneras. Brandsäkerheten i Kalle & Klara och Palms hus förbättras. Pågående försäkringar fortsätter. Stiftelsen deltar i en förstudie av hur problemen med parkering, båtplatser, sopstation och information ska kunna lösas vid Åspskärs brygga (Leader-projekt).
- *Gräsöbadens camping*. Inga investeringsåtgärder planeras.
- *Ångskärs havscamping*. Campingområdet är uthyr under 2013. Tillgången på färskvatten under högsäsong säkras. Finansieringen av en ny brygga vid fiskehamnen utreds.

BARN OCH UNGDOM

Syftet är att ge barn och ungdomar en känsla för naturen och möjligheter att upptäcka naturen som en fantastisk plats för friluftsliv och lärande. Detta gör stiftelsen framförallt genom att sprida utomhuspedagogikens idéer till länets skolor och förskolor. Stiftelsens naturskola har ett nära samarbete med de kommunalt drivna naturskolor som finns i Uppsala, Enköping, Håbo, Älvkarleby, Östhammar, Tierp och Knivsta (de sex senare tillkomna med stiftelsens medverkan).

Fler naturskolor

Stiftelsen verkar för ytterligare naturskoleverksamhet i länet i samverkan med berörda kommuner. Viktigast är att se till att de redan existerande naturskolorna överlever, trots kärv ekonomi i kommunerna. Driftstöd ges till Håbo och Östhammars kommuner. Energi läggs också på att stötta den framväxande naturskoleverksamheten i Heby och program för naturskola på gymnasienivå. Stiftelsen deltar i följande LONA-projekt under året:

- Naturskola Tierp samt Naturskola för gymnasiet och särskolan, Tierps kommun (två projekt).
- Naturskola Gröna kunskapshuset, Heby kommun.
- Naturskola vid Eda lägergård, Knivsta.
- Uteklassrum Brännskogen, Enköpings kommun.

Utbildning och upplysning

Genom kurser och träffar på naturskolor och skolor i länet sprids naturskolans metoder och verksamhets-

former, liksom vid större arrangemang. Vi fortsätter med etablerade former och utvecklar nya genom att:

- Ge kurser för lärare på deras studiedagar och på eftermiddagar.
- Anordna inspirationsträffar för lärare på naturskolor och skolor i länet.
- Ge kurser i utomhuspedagogik för förskolepersonal.
- Fortsätta att sprida idéerna i böckerna *Att lära in matematik ute 2* och *Leka och lära matematik ute* genom kurser, föreläsningar och träffar.
- Hålla kursdagar för studenter på lärarutbildningen.
- Medverka vid större arrangemang och där sprida utomhuspedagogikens idéer och stiftelsens metoder.
- Göra det lättare för lärarna att gå ut med klassen genom att tillhandahålla material och hjälpa till med planering.

Metodutveckling och dokumentation

Stiftelsen fortsätter att dokumentera och sprida metoder och övningar samt att utarbeta nytt material, både i egen regi och tillsammans med andra. Arbetet med att ta fram olika sätt att arbeta med skolans ämnen i kombination med natur och friluftsliv fortsätter.

Bidrag till skolor

Ekonomiskt bidrag delas ut till skolor för att skaffa material till utomhusverksamhet.

Samverkan

- Samarbeta med övriga naturskolor i länet.
- Samverka med stiftelsens medarbetare i olika projekt.
- Samverka med Biotopia.
- Även samverka med andra aktörer, exempelvis Naturskoleföreningen, Utenavet, Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, Nationellt centrum för matematik, Skolverket, Länsstyrelsen, SLU, CNV m.fl.

Läger och lägerskola

Syftet med stiftelsens arbete är att höja lägerskolans kvalitet och öka antalet deltagare genom exempelvis:

- Ge råd till lärare/elever som ska åka på lägerskola.
- Uppdatera och sprida lägerskolekatalogen genom hemsidan.
- Stötta arbetet med lägerskola i länet.

Övrigt

- Utveckla och underhålla hemsidan.
- Fortbilda personalen.
- Hålla oss uppdaterade på aktuell forskning inom området.

FRILUFTSLIV – FOLKHÄLSA

Verksamhet som stimulerar länsinvånarna till ökad vistelse i naturen genom information, aktiviteter och inte minst god skötsel av naturområden och leder. Syftet är att nå en förbättrad folkhälsa samt ett ökat intresse för den uppländska naturen.

Smultronställen

Genom verksamheten Smultronställen i naturen vill vi inspirera länsinvånarna att vistas i naturen. Målet är att alla ska veta var de kan finna information om länets natur och lockas till besök i våra utvalda smultronställen. Det ska finnas smultronställen som är tillgängliga för alla.

Ett Smultronställe i naturen ska ha höga natur- och friluftsvärden. Det ska vara lätt att hitta fram och väl där ska det finnas förutsättningar för ett bra besök. Genom information, marknadsföring och guidning skapar vi lust att åka ut till våra smultronställen.

Arbetet med Smultronställen i naturen drivs i samarbete med kommunerna Heby, Håbo, Knivsta, Uppsala, Tierp, Östhammar och Älvkarleby. Genom styrgruppen, där alla parter är representerade, synkroniserar vi verksamheten och tar gemensamma beslut. Upplandsstiftelsen liksom kommunerna arbetar för att ta fram nya smultronställen och sprida information lokalt.

Informationen i Upplandsstiftelsens 15 smultronställen hålls i gott skick och utvecklas kontinuerligt. Utveckling av befintliga smultronställen under året:

- Arbeta vidare med att utveckla tillgänglighet vid Kvarnkojan i Granåsens naturreservat.
- Arbeta vidare med geocaching (skattjakt med hjälp av GPS) i våra smultronställen.
- Färdigställa en utställning om fiske i båthuset i Kallriga naturreservat.
- Ställa i ordning åtminstone tre nya smultronställen i länet i samarbete med kommunerna.
- Samarbeta med Heby, Älvkarleby och Östhammars kommuner kring flera blivande smultronställen.

Biotopia

Biotopia är ett centralt informationsnav för stiftelsens verksamhet. Biotopia ska förse besökaren med utflyktsideer och tips inför utflykten. Här finns information om både Smultronställen i naturen och Upplandsleden. Besökare ska även kunna få information om olika föreningars aktiviteter.

Stiftelsen kommer att ha en anställd på Biotopia. Genom vårt bidrag finns ett tydligt uppdrag att tillhandahålla naturvägledning för hela länet och att vara en plats för natur- och friluftsföreningarna att sprida information om sin verksamhet. Metoderna för detta utvecklas vidare.

Uppsala kommun ansvarar för driften av Biotopia med visst stöd från stiftelsen.

I samarbete med Biotopia ordna söndagsutflykter i smultronställen.

Applikation Naturtipset

Applikation Naturtipset ger information om besöksmål i naturen i smartphones med utgångspunkt i var du befinner dig (iPhone och android-telefoner). I dagsläget finns 100 olika besöksmål i "appen". Naturtipset drivs som ett projekt under första halvan av året för att därefter gå över i ordinarie verksamhet.

- Appen Naturtipset ska uppdateras löpande.
- Fortsätta att utveckla appens kalenderfunktion till ett bra redskap för att lyfta aktiviteter i naturen för såväl Upplandsstiftelsen, föreningslivet som Utflyktsprogrammet.

Utflyktsprogrammet

Tillsammans med Länsstyrelsen ger vi ut Utflyktsprogrammet som är ett guide- och aktivitetsprogram för hela länet i samarbete med kommunerna och naturföreningar. Genom att visa upp ett urval av trevliga aktiviteter marknadsför vi länets natur och vår friluftslivs- och naturvårdsverksamhet. Samtidigt skapas ett värdefullt samarbete mellan parterna.

Information och marknadsföring

- Vi fortsätter att sköta de 35 folderställ med information om smultronställen, naturreservat och appen Naturtipset som finns placerade på strategiska platser i länet och på våra anläggningar.
- Hemsidan uppdateras löpande och utvecklas vidare.
- Utveckla kommunikationen om både appen och utflyktstips genom vår facebook-sida Naturtipset Uppland.
- Vi arbetar systematiskt med att nå ut i pressen med vår verksamhet genom pressmeddelanden och kontakter.
- Vi levererar information till och verkar för ett utvecklat samarbete med Destination Uppsala, länsturismen, Vallonbruk Uppland och lokala turistbyråer.
- Information finns med tips om utflyktsmål, hemsidan och appen Naturtipset.

Upplandsleden

Upplandsleden är en viktig del av stiftelsens folkhälsosatsning. Information om leden ges på hemsidan, som skrift och längs leden. Metoderna för informationen utvecklas vidare.

Folkräkning

Med utgångspunkt i den plan som tagits fram för folkräkning i våra områden gör vi en nysatsning på dokumentation av besökare.

Referensgrupp för friluftsliv/Friluftsliv för alla

Referensgruppen har två möten per år och vill skapa ett forum för erfarenhetsutbyte för dem som på olika vis arbetar med friluftsliv i Uppsala län.

Övrigt

Ekonomiskt stöd för friluftsliv delas ut i samverkan med naturvård och naturskola.

Projekt och övrigt samarbete

- *Att komma ut i tillgänglig natur.* Vi fortsätter vårt samarbete inom gruppen Samverkan för tillgänglig natur med ambitionen att göra naturen mer tillgänglig för personer med funktionshinder och öka kunskapen om dessa platser.
- *Naturinformation på Hållnåshalvön.* Fortsatt bidrag till utveckling av besöksinformation om Hållnåshalvön i Edvalla.
- *Vånsjö fjärrilsträdgård.* Genom Leader-projektet Vånsjö fjärrilsträdgård drivs trädgården norr om Enköping vidare under 2013. Stiftelsen kommer under året att bidra med information och stå för projektadministration.
- *LONA Sjömilen,* tätortsnära smultronställe i yttre Hummelfjärden, Östhammars kommun.
- *LONA Natur för alla i Håbo.* Arbetet med tillgänglighet på Granåsen fortsätter och en tillgänglig stig ska färdigställas.
- *LONA Naturstuga Älvkarlebyfallen.* Stiftelsen bidrar med information till projektet Naturstuga vid Älvkarlebyfallen.
- *Leader Hälsans stig.* Upplandsstiftelsen stödjer projektet Hälsans stig, som syftar till att få till en cykelväg mellan Uppsala och Knivsta, med projektadministration.
- *Leader Boglösa bronsålderslandskap.* Upplandsstiftelsen deltar i en förstudie för att ta fram underlag till ett informationscentrum och en slinga på Upplandsleden i Boglösa, Enköping.

NATURVÅRD

Upplandsstiftelsen främjar utvecklingen av länets natur genom att äga och förvalta biologiskt värdefulla markområden samt genom projekt med syfte att värna om växter och djur. Många projekt sker i samverkan med andra organisationer och markägare och med ekonomiskt stöd från bl.a. Världsnaturfonden WWF, EU:s fonder och Naturvårdsverket. Upplandsstiftelsen har ett omfattande nätverk och vi medverkar eller yttrar oss i många olika sammanhang inte minst när det gäller beslut och skötsel av naturreservat, bevarandeplaner för Natura 2000-områden, hotade arter och i viss mån kommunala planer.

Områdesskydd

Stiftelsen har under lång tid aktivt bidragit till att många markområden med hög biologisk mångfald kunnat skyddas, bl.a. genom egna markförvärv och genom att ta fram underlag till Länsstyrelsen. Stiftelsens styrelse har beslutat att förskjuta inriktningen i arbetet med områdesskydd mot objekt som har lokal och regional betydelse. Detta innebär att vi framöver i högre grad kommer att samverka med kommunerna och beakta de lokala behoven av värdefulla natur- och friluftsområden. För att långsiktigt skydda mark- och vattenområden kan förvärv vara aktuellt. Stiftelsen arbetar också med andra former, bl.a. arrendavtal eller andra avtalsformer som passar markägare i olika situationer. Av drygt 20 planerade nya objekt har styrelsen prioriterat insatser i sju av dessa tills vidare. Bland annat planeras följande insatser:

- I samverkan med Älvkarleby kommun förvärva delar av det tätortsnära naturområdet Rotskär.
- Lotsutsikten vid Källarberget i Tierps kommun är förvärvat. Köpeavtalet om det angränsande markområdet är undertecknat av stiftelsen och markägaren. Avtalet gäller under förutsättning att den nya detaljplanen vinner laga kraft.
- Arbetet med att freda ön Björn i Tierps kommun fortsätter. Tierps kommun och Upplandsstiftelsen har träffat preliminär överenskommelse med markägaren Fortifikationsverket angående förutsättningarna.
- Diskussion pågår med Uppsala Akademiförvaltning med syftet att långsiktigt bevara och sköta fjärilslokalen vid Tenabadet, Heby kommun. Parterna är överens om att samverka för att stärka naturvärdena i anslutning till badet.
- Kompletterande köp av en mindre fåbod planeras vid reservatet Bredforsen.
- Ett samarbete planeras med bl.a. Uppsala kommun för att klarlägga förutsättningarna för att freda värdefulla marker vid Jumkil.

Ekologisk landskapsplanering: Dalälven

- Samverkan med Fortum AB fortsätter. Stiftelsen organiserar och utför nu åtgärder på företagets marker kring Untra kraftverk i enlighet med en naturvårdsplan som stiftelsen presenterat och företaget accepterat.
- Ett nytt fyraårigt projekt påbörjades med samma inriktning som det tidigare, d.v.s. med fokus på skötsel av älvängar och svämskogar.
- Stiftelsen fortsätter ett samverkansprojekt med Bergvik Skog AB för skötsel av biologiskt rika naturtyper. Bland annat planeras en relativt omfattande restaurering vid Nöttbo.
- Utveckla skötseln av slätterängar i samverkan med Älvkarleby kommun.
- Upplandsstiftelsen har tecknat ett flerårigt samarbetsavtal med Naturskyddsföreningen avseende utveckling av vitryggig hackspett i Dalälvsområdet. Naturskyddsföreningen prioriterar Dalälvens- och Klarälvens trakter i det nationella arbetet med utsättning av ungfåglar.
- Medverka i förvaltningsrådet för Färnebofjärdens nationalpark samt naturreservaten Bredforsen och Båtfors samt Natura 2000-området Marna skjutfält.
- Fortsätta med skötselinsatser i Natura 2000-objektet Komossängen.
- Följa upp och utvärdera olika skötselåtgärder som genomförs.
- Sammanställa en rapport som beskriver arbetet i Dalälvsprojektet från dess början.

Ekologisk landskapsplanering: Almunge-Länna

- Arbetet i Länna eklandskap fortsätter i samverkan med privata markägare, Holmen Skog AB, Uppsala kommun och Länsstyrelsen. Samarbetet rör främst gamla träd och hagmarker.
- Tillsammans med Uppsala kommun utvecklas naturmarker i anslutning till några badplatser.
- Följa upp åtgärder för gammal lind vilka utförts tidigare i området.

Ekologisk landskapsplanering: Vällen

- Tillsammans med Uppsala och Östhammars kommuner utveckla skötseln av två badplatser och information om naturen i anslutning till dessa.
- Följa upp utplanteringen av den starkt hotade skalbaggen svartoxe i Pansarudden.
- Medverka till att slutföra inköpen av mark till naturreservatet Kroppsjön.
- Genomföra restaureringshuggningar för att främja lövskogar på stiftelsens mark.
- Sammanställa en rapport om hur beståndet av den tretåiga hackspetten utvecklas i området.

Ekologisk landskapsplanering i övrigt

- Samverka med Länsstyrelsen i arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer. Flera program berör stiftelsens egna områden, landskapsprojekt eller kommunalt ägd mark.
- Delta i utvecklingen av ett eller flera smultronställen.
- Bistå kommunerna i arbete med att ta fram nya planer för hur kommunalt ägda skogar ska skötas med hänsyn till natur- och friluftsvärden

Kulturlandskap vid Mälaren

Arbetet med att bevara och utveckla ängs- och hagmarker i Mälarskapskapet bedrivs i mindre skala i några utpekade områden. Samverkan sker med markägare och/eller berörda organisationer. Medverkan i LONA-projekt kan bli aktuellt.

- Fortsätta samarbetet med Fastighetsverket genom att utveckla ängs- och hagmarker kring Salsta slott.
- Fortsätta att utveckla naturvärdena vid Ekolsund i anslutning till den etablerade naturstigen.
- Uppföljning av marker som restaurerats och/eller stängslats inom projekt Mälarskogar.
- Göra en nysatsning på Mälarskogskött då nya förutsättningar uppstått i och med att Lövsta slakteri startat. Projektet drivs i samarbete med restauranggrossist Martin Olsson och Servera, som vill saluföra naturbeteskött. Projektet delfinansieras via projektstöd från Landsbygdsprogrammet.

Kulturlandskap i Heby

Upplandsstiftelsen har tecknat ett samverkansavtal med Heby kommun, där stiftelsen ska sköta utvalda naturmarker i Östa naturreservat. Parterna diskuterar även en utveckling av informationen i reservatet.

Arbetet med bevarandet av flera hotade arter utvecklas ytterligare. Bland annat fortsätter skötseln av fjärilsrika naturbetesmarker/ängar inom utpekade objekt.

Samverkan med markägare planeras med syftet att stärka utvecklingen av landskapsvärden vid Vansjön. Sedan många år har ett aktivt arbete bedrivits av boende runt sjön.

Roslagshagar

Norra Upplandskusten är ett av tre nya svenska landskapsprojekt som Världsnaturfonden WWF diskuterar. Detta innebär att samarbetet med WWF stärks ytterligare och fortsätter för att utveckla värdefulla naturbetesmarker och våtmarker i området. Sannolikt kommer samarbetet att utvecklas inom andra naturmiljöer som skog och grunda havsmiljöer.

Stora delar av Roslagshagars verksamhet ingår i de externt finansierade projekten Snowbal och Meatball.

Externa medel från Landsbygdsprogrammet finansierar betydande delar av restaureringsåtgärderna och utvecklingen av naturbeteskött. Planerat utöver Snowbal/Meatball:

- Fortsätta med rådgivning till lantbrukare samt upprätta restaurerings- och skötselplaner. Rådgivningen rör både landskapsvård och djuruppfödning.
- Fortsätta att erbjuda ersättning för stängselmaterial vid upprustning av värdefulla naturbetesmarker samt för skötsel av våtmarker.
- Arbeta med restaureringar i några särskilt intressanta områden som vi arrenderar av markägare som själva inte har möjlighet att restaurera dem. Restaureringsstöd söks hos Länsstyrelsen. Restaureringar pågår i områdena Glupudden, Gruvskäret, Björkängssand, Rönngrund/Oxsten, samt i samverkan med brukare i Söderboda och Flottskär.
- Skötsel av några särskilt intressanta områden med hotade arter. Slätter på Havsvik och Glupudden. Bete på Laduskär, Gruvskäret och Klyxen. Vi samverkar med brukare kring skötsel på flera lokaler med hotade arter. Skötseln finansieras främst via miljöstöd.
- Arbeta med åtgärder för hotade arter, bl.a. mnemosynefjäril, ängsskäreplattmal, insekter på krissla och gotlandssäfferotplattmal. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Vidareutveckla arbetet med slätterängar inom projekt Roslagshagar.
- Fortsätta kartläggningen av igenväxande värdefulla ängs- och hagmarker i kust och skärgård. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Följa upp tidigare fjärilsinventering och utvärdera restaureringars effekter på fjärilsfaunan. Delar finansieras av Meatball.
- Utveckla och förvalta Långalmastigen som tagits fram inom projektet tillsammans med markägare.
- Arrangera kurser. Kurs om slätter och skötsel av marker för mnemosynefjärilen planeras för några sommarstugeområden som projektet samarbetar med. Externa medel söks från Landsbygdsprogrammet.
- Informera om projektet genom medverkan vid möten, seminarier och lokala arrangemang, pressmeddelanden och nyhetsbrev m.m. Utveckla informationen på hemsidan.
- Utveckla samarbetet med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, kommunekologer m.fl. aktörer inom landskapsvård för ökad samsyn kring restaurering och skötsel av hävdade marker.

Snowbal

Stiftelsen leder Interreg-projektet "Snowbal" som pågår under åren 2011–2013. Stiftelsen samarbetar

med Estonian Fund for Nature i Estland och Latvian Fund for Nature i Lettland som även de ingår i projektet. Den totala budgeten är 750 878 € för projektet varav 417 666 € går till stiftelsen. Projektet stöds av WWF och har syftet att sprida kunskaper om metoder som minskar näringsläckaget till Östersjön på ett ekonomiskt hållbart sätt samtidigt som den biologiska mångfalden förstärks. Planerat:

- "Vandrande" utomhusskyltar med projektets budskap, riktade till markägare, djurägare och allmänheten flyttas runt på lämpliga platser i Roslagen.
- Cirka elva gårdsbesök med rådgivning utförs.
- En till två studieresor för lantbrukare planeras.
- Sex bymöten/fältvandringar/kurser anordnas.
- En studieresa för svenska lantbrukare till Estland anordnas.
- Större skötselplaner sammanställs över två gårdar. En manual baserad på dessa tas fram.
- Utvärdering av biologiska och ekonomiska effekter av att hävda naturbetesmarker och våtmarker för köttproduktion och bioenergi. Rapport sammanställs.
- Rapport om flaskhalsar för naturbetesdrift tas fram.

Meatball

Stiftelsen medverkar i projektledningen, på uppdrag av WWF, av det nya internationella naturbetes-, våtmarks- och bioenergiprojektet "Meatball" med partner i Estland, Lettland och Litauen. Projektet drivs av WWF och har syftet att genomföra konkreta åtgärder på gårdar för att förstärka biologisk mångfald och för att minska närsalttillförseln till Östersjön på ett ekonomiskt hållbart sätt.

Stiftelsen är även en partner i Meatball-projektet och får ett anslag på 1 980 000 kr från WWF under 2011–2013. Pengarna ska användas till att genomföra konkreta åtgärder på modellgårdar i Uppland. Planerat:

- Fortsätta restaureringen av 6–7 igenvuxna naturbetesmarker med hög biologisk mångfald. Markerna är del av utvecklingen av modellgårdar som ska visas upp som goda exempel.
- Påbörja åtgärder för att återskapa/anlägga 1-2 våtmarker.
- Utföra mindre röjningar, ändrade stängseldragningar med mera i befintliga naturbetesmarker för att optimera för biologisk mångfald samt ekonomiskt på modellgårdarna.

Utveckling av våtmarkernas naturvärden

En bärande idé är att utveckla de biologiska värdena i våtmarker samt att tillvarata våtmarkernas betydelse som naturliga närsaltfilter. Konkret planeras åtgärder i 3-4 områden. Arbetet förutsätter ett nära samarbete med många olika parter och att finansiering söks från olika fonder.

Hotade kustfåglar

Stiftelsens arbete med att hålla delar av Björns skärgård och andra värdefulla fågelområden i skärgården fria från mink fortsätter i samverkan med jägare och ornitologer. Arbetet stöds ekonomiskt av Länsstyrelsen.

Övriga naturvårdsprojekt

Stiftelsen utökar successivt samarbetet med kommunerna, olika organisationer, privata aktörer och staten. Under perioden planeras ett antal samverkansprojekt:

- Samverka med länets kommuner för att utveckla förutsättningarna för friluftsliv och biologisk mångfald i de kommunala skogsbruksplanerna.
- Samverka med föreningar m.fl. i Härnevi, Enköpings kommun, för att utveckla naturvärden och friluftsliv. Åtgärder vid Äs Puss, Vansjö och utmed Upplandsleden, planerat Leader-projekt.
- Skötselplan för Fjällnoraområdet samt restaurering av beteshage vid Hovgården, Uppsala kommun. LONA-projekt i Hovgården kommun.
- Restaurering av Vadarbiotop vid Trunsta träsk. LONA-projekt i Knivsta kommun.
- Fortsätta samarbetet med Föreningen Vendelsjön bl.a. om åtgärder för att hålla kvar högre vattennivå i sjön. I övrigt planeras åtgärder för utveckling av sjöns naturvärden samt iordningställande för besökare.
- Diskussioner förs med Enköpings kommun om att samverka vid förvaltning av Tedaröns naturreservat. Stiftelsens insatser ska i första hand, i så fall, inriktas på skötseln av naturmarkerna.
- Restaureringsinsatserna vid Ledsjärn följs upp.
- Samtal förs med Älvkarleby kommun angående skötseln av området Sand, i anslutning till Älvkarleby.
- Fortsatt samverkan med Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) för att förbättra skötsel- och restaureringsmetoder i kulturmarker för att bättre gynna förutsättningarna för rödlistade arter. Särskilt läggs stor vikt vid att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av naturvårdsarbetsresultat.
- Utveckla metoder för registrering av fältdata med smartphones.

Gräsöfonden

Fondens huvudsakliga syfte är att stimulera vård av kulturlandskapet på Gräsön. Detta möjliggörs genom årliga bidrag till fonden från allmänheten m.fl. Gräsöfonden har nyligen fått möjlighet att använda en begränsad del av kapitalet till den löpande verksamheten. Fonden kommer under år 2013 att möjliggöra för allmänheten att söka bidrag till landskapsvårdande insatser.

Gräsöfonden kommer också att dela ut ett landskapsvårdspris.

Fonden fortsätter under år 2013, i samverkan med Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen, att utveckla besöksplatser och en informationscentral på Gräsön genom LONA-projektet Bevara och utveckla natur och friluftsliv på Gräsön.

Vattenvård

Arbetet bedrivs i samverkan med länets kommuner och andra intressenter. En expertgrupp är kopplad till arbetet. Planerat:

- Följa upp lek- och uppväxtlokaler för abborre, gädda och sik i anslutning till områden där fiskevårdsinsatser genomförs.
- Fortsätta arbetet med att restaurera kustmynnande vattendrag och restaurera våtmarker för att förbättra fiskrekryteringen och den biologiska mångfalden. Havs- och Vattenmyndigheten stödjer det kustnära arbetet i de tre kustkommunerna. Under 2013 stödjer Fiskeområdesgruppen Södra Bottnhavet arbetet i Tierps och Älvkarleby kommun. Sportfiskarna är huvudman för bägge projekten.
- Fortsätta arbetet med att freda viktiga fiskrekryteringslokaler i länets skärgård. Samverkan sker med SKUTAB, Länsstyrelsen och fiskevattenägare.
- Fortsätta sammanställa befintliga kunskaper i en databas som görs lättillgänglig för länets kommuner och andra aktörer. Materialet utgör värdefullt planeringsunderlag för Länsstyrelsen och länets tre kustkommuner m.fl.
- Färdigställa en rapport som sammanfattar och redovisar det genomförda arbetet inom kustvattenarbetet.
- Stärka förutsättningarna för fiskfaunan i nedre Dalälven genom biotopvård, information och in-

venteringar. Fortums miljöfond finansierar arbetet.

- I samverkan med Uppsala kommun följa upp effekterna på fiskförekomsten i Fyriskan efter anläggandet av fiskvandringssvågar genom Uppsala. Planera åtgärder för återställande av biotoper.
- Förbättra förutsättningarna för landskapsfisken asp i Fladån nära Almunge genom bl.a. biotopvårdsåtgärder. Insatser planeras även vid Vånsjöbro i Örsundaån.
- I samarbete med Knivsta kommun arbeta med att återskapa vandringssvågar för asp i Knivstaån–Lövstaån.
- Arbeta med restaurering av värdefulla vattenmiljöer i Heby kommun, särskilt runt Vansjön–Nordsjön. Samverkan med kommunen och lokala intressenter.
- Samarbeta med Enköpings kommun för att gynna vattenmiljöerna i Enköpingsån.
- Delta i diskussionerna om projekt som belyser de för- och nackdelar för vattenmiljön som strandbetsövning har.
- Delta i arbetet med säkerställandet av naturområden samt delta när skötselplaner för dessa objekt tas fram.
- Medverka vid revidering av skötselplaner och planering av konkreta åtgärder i vattenmiljöer i stiftelsens naturområden.

Övrigt med vattenanknytning

- Utveckla smultronställen med akvatisk inriktning.
- Upplandsstiftelsen ingår i Vattenrådet för Danneborasjön liksom i Vattenrådet för Östhammarsfjärdarna. Det övergripande syftet med dessa organisationer är att förbättra vattenkvalitet och naturvärden.

Ekonomiskt bidrag, priser, referensgrupper, information

- Föreningar ges tillfälle att söka ekonomiskt bidrag till angelägna naturvårdsprojekt.
- Upplandsstiftelsens naturvårdspris delas ut.
- Gröna gruppen och Vattenvårdsgruppen sammanfattas två gånger.
- Upplandsstiftelsen bedriver information om natur och medverkar i ett antal olika sammanhang i samverkan med kommuner, Länsstyrelsen, föreningar med flera.